

FRANCOUZSKÁ INVAZE V ROCE 1809 A POLNÍ LEŽENÍ V PODOLÍ V DOBOVÝCH DOKUMENTECH

Jiří Čalkovský

V historii brněnské královské stoliční kapituly zaujímá významné místo rok 1790, kdy jí panovník Leopold II. vrátil správu nad hospodářstvím statku sv. Petra. Dne 30. června pak kanovníci Festenberg a Danksreither převzali v Podolí správu tohoto panství od vrchního ředitelství komorních statků. První léta hospodaření přinesla dobré výsledky, a proto bylo rozhodnuto vložit větší část finančních prostředků do nezbytných oprav a nových staveb. Z peněz za prodané poddanské grunty byl v Podolí v letech 1792–1795 přestavěn zámek. Prosperující hospodářství však mělo být v příštích letech vystaveno mnohým zkouškám.

Na podzim roku 1805 se v kraji objevila francouzská, rakouská a ruská vojska. Během tažení toho roku prošla vojska tzv. 3. koalice, jejíž jádro tvořily ruské a rakouské síly, od léta do podzimu tam a zpět značnou část Evropy. Po sérii neúspěšných střetnutí s Napoleonovou Velkou armádou ustoupili Spojenci v polovině listopadu před Francouzi až do střední Evropy, na Moravu. Tehdy se ruské oddíly 18. listopadu nakrátko utabořily v Podolí, vzápětí poté však Brno obsadili Francouzi a v jeho blízkém okolí došlo k dalšímu přeskupování vojsk. Spojenci se stáhli k Vyškovu a do Podolí byla 29. listopadu převelena těžká jezdecká divize francouzského generála d'Hautpoula. O tři dny později, 2. prosince, se vojska Spojenců střetla s Napoleonovými vojsky u Slavkova a bitva skončila drtivým francouzským vítězstvím. I když se bitevní vřava Podolí vyhnula, důsledky slavkovské bitvy prudce zasáhly do života obyvatel obce, těžké období ostatně prožívalo i obyvatelstvo v dalších obcích brněnské kapituly. Podolský zámek se změnil v úřad, který na jedné straně dohlížel na plnění příkazů k zajištění rekvizičních dodávek pro francouzskou armádu, na straně druhé dále zabezpečoval chod hospodářství na kapitulním velkostatku. Pobyt ruské i rakouské armády v Podolí zanechal na kapitulním majetku velké škody. Agenda s tím spojená zabrala správci kapitulního statku Františku Zlinkovi mnoho času a náprava vzniklých škod trvala několik dalších let.

Po vítězné bitvě u Slavkova, která znamenala počátek konce habsburské monarchie a její někdejší role v Evropě, začal francouzský císař budovat v Evropě nový společensko-politický řád. Proti moci Pruska a Rakouska vybudoval bariéru vytvořením tzv. Rýnského spolku. Na toto zjevné posílení Napoleonovy moci museli jeho protivníci zareagovat a nový konflikt na sebe nenechal dlouho čekat. Ani ten neskončil pro Napoleonovy protivníky úspěchem. V letech 1806–1809 zvítězila

Velká armáda v několika rozhodujících bitvách a v roce 1809 byl císař Napoleon na vrcholu moci. Na jaře toho roku vypukla mezi Rakouskem a Francií nová válka a během tzv. Dunajského tažení zasáhly válečné události po čtyřech letech opět i střední Evropu. Po bitvě u Wagramu (5.–6. července 1809) bylo rakouské vojsko přinuceno k ústupu na jižní Moravu. Zanedlouho, 11. července 1809, narazili francouzští pronásledovatelé u Znojma na houževnatou obranu rakouských jednotek kryjících ústup hlavních sil armády. Výsledkem tohoto střetu bylo příměří, „dle něhož u Znojma smluveného Brno mělo býti vydáno Francouzům. Už 13. července večer k šesté hodině přitáhla jízda francouzská a obsadila město i předměstí. Druhého dne přitáhla pěchota. Dne 18. července přitáhl maršálek Davoust se štábem a ubytoval se na místodržitelství. [...] Dne 15. srpna slavně slaveny narozeniny a jmeniny Napoleonovy v Lužánkách. Večer uspořádáno slavnostní osvětlení města a veliký ples, jehož zúčastnila se honorace brněnská“¹

Mužstvo, které obsadilo kasárna a pevnost Špilberk, se k obyvatelstvu chovalo vesměs slušně. Vysoká koncentrace vojska přesto působila potíže. Stížnosti byly zaznamenány převážně na adresu württemberských, bavorských a bádenských jednotek. Sympatie občanů si získal francouzský velitel III. sboru maršál Davout, který problém vyřešil tím, že část svého vojska převel na cvičiště rakouské armády do prostoru tzv. Švédských šancí u Tuřan. Další část odešla k Podolí na totéž místo, které si Francouzi vybrali v roce 1805 před bitvou u Slavkova.

Polní ležení francouzského vojska v Podolí bylo rozloženo na katastru Podolí a Bedřichovic, v mírném svahu tratí Nad Paloukem, V Šelově, V Hlavách a Čtvrtích stoupajících směrem k Brnu a ohraničené dvěma strategickými komunikacemi. Ze severu Olomouckou cestou, z jihu pak Císařskou silnicí. Rybník u paty svahu a náspu Císařské silnice byl přirozenou a snadno dostupnou zásobárnou vody. Z dnešního pohledu ležel tábor v prostoru ohraničeném státní silnicí na Vyškov, okresní silnicí od kruhového objezdu u Bedřichovic do Podolí, v Podolí ulicí Uličky a z ní cestou pokračující ke Kandii a od ní zpět ke státní silnici.

Po příchodu francouzského vojska do obce se opakovala situace z roku 1805. Správce Josef Schwarz byl, stejně jako jeho předchůdce František Zelinka v roce 1805, nenadálým vstupem vojska do obce nemile překvapen. Již den poté (15. července 1809) informoval petrovské kanovníky o nastalé situaci naléhavým dopisem: „Důstojná královská dómská kapitulo!

Od včerejška (14. t. m.) je na zdejším panství ubytováno francouzské jezdeckto, aniž by nám to krajský úřad sebenepatrněji oznámil. Nevíme tedy vůbec jak se k tomuto mužstvu chovat, jaké dodávky jsme jim povinni a kam až sahá naše zaopatřovací povinnost. Takto zcela upokojuvat jejich požadavky bude brzy nemožné. Rolník, který má teď pro sebe málo, bude muset utéci, protože se po něm s prudkostí požaduje víno a maso. Rolníci jsou nuceni se svým dobytkem jít domů, protože v lese

1 ŠUJAN, František a DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská. II, Místopis Moravy*. V Brně: Múzejní spolek, 1902. s. 296.

byl eskortován ke štábu francouzského vojska v Brně. Otázku, jak přistoupit k pobytu francouzského vojska a čím je mu kapitula sv. Petra povinována, zodpověděla vyhláška vydaná dne 17. července a podepsaná moravskoslezským zemským gubernátorem, hrabětem Prokopem Lažanským:

„Aby se vyhnul všem svévolným útiskům při ubytování císařského francouzského vojska v ohledu zaopatření oddílů, jež mají uhradit ubytovatelé, a zároveň odstranit všechny stížnosti vojáků na nedostatky při malé povolnosti ubytovatelů, stanovil francouzský říšský maršál vévoda z Auerstädtu (Louis Nicolas Davout, pozn. autora) na moji žádost zaopatřovací poplatky pro ubytované oddíly podle vojenských hodnotí a s ohledem na tuto věc, tak důležitou pro zachování klidu a pořádku, vydal pro III. armádní sbor, jemuž velí, tento denní rozkaz.

Jeho excelence maršál vévoda z Auerstädtu, vedený přáním stanovit přiměřený způsob zaopatřování oddílů ubytovaných u soukromníků a předejít všem nepořádkům, které mohou vzniknout jak z přehnaných požadavků vojska, tak i ze vzdoru ubytovatelů, se rozhodl nařídít následující. Denní porce prostých vojáků ubytovaných v soukromí, jakož i poddůstojníků, sestává z: 1 ½ libry černého chleba, 7 ½ bílého chleba, 7 ½ luštěnin nebo zeleniny, 21 ½ masa, 1 mázu vína, nadto jim náleží místo u pece a společné světlo s obyvateli a sůl nutná k přípravě pokrmů.

Důstojníci v hodnosti velitele pluku či eskadrony až do hodnosti podporučíka (včetně) mají být zaopatřeni u stolu ubytovatelů a nemusejí požadovat nic víc. Pokud by někteří byli přesvědčeni, že si mohou stěžovat, mají to učinit u příslušného velitelství a to určí zaopatření úředně a to tak, že poplatek nižšího úředníka se omezí na 3 jídla, poplatek velitele pluku či eskadrony na 4 jídla. Tito důstojníci navíc nebudou oprávněni požadovat denně více než dvě láhve vína.

Generálům, plukovníkům a majorům náleží zvláštní stůl. Jeho excelence věří v jejich skromnost a v dobré smýšlení obyvatelstva, takže ani nepřiměřené požadavky jedněch, ani nechota druhých nedají příčinu ke stížnostem.

Protože je ale důležité rovnoměrně rozdělit brímě zaopatření na soukromníky dle jejich jmění, mají se místní velitelé dohodnout s místní vrchností na přiměřeném opatření bytů důstojníků podle jejich hodnotí a zámožnosti ubytovatelů.

Inspektoři a podinspektoři „aux revues“, ordonatěři, váleční komisaři a polní lékaři mají nároky na poplatky důstojníků jim rovných hodnotí.

Moravskoslezský gubernátor Prokop hrabě Lažanský z Bukové. (1771–1823).

(dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prokop_La%C5%BEansk%C3%BD_z_Bukov%C3%A9_\(1771%E2%80%931823\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prokop_La%C5%BEansk%C3%BD_z_Bukov%C3%A9_(1771%E2%80%931823).jpg))

Velitelé vojenských správních orgánů jsou na úrovni velitelů pluku, podúředníci těchto orgánů, inspektoři, správci skladu, jejich pomocníci „commis“ a písaři atd. jsou na úrovni nižších důstojníků. Nádeníkům náleží stejné zaopatření jako poddůstojníkům a pěšákům.

Dle dalšího laskavého povolení pana maršála se obzvláště ubytovatelům povoluje v místech, kde není možné opatřit mužstvu víno, dát jim pivo, ale musí ho být dvakrát tolik než vína.

Pokud dojde k nepříjemnému překročení těchto předpisů či jiným problémům kolem zaopatření mezi ubytovateli a vojáky, mají ti, kdo se cítí poškozeni, podat stížnost u bezprostředně nadřízených úřadů, tj. místních orgánů, v Brně na velitelství, na venkově u místních velitelů, a teprve když jejich zákrok se jim bude zdát nedostatečný, mají se obrátit na mne, aby se mohla podniknout nutná opatření u císařských francouzských úřadů.

Budu považovat za svou povinnost každou podloženou stížnost prozkoumat a tak, jak mohu doufat od spravedlnosti pana maršála s plnou důvěrou, že opravdu poškozenému obyvateli bude poskytnuta ochrana proti veškeré zvlí a vydírání. Stejně tak je mou povinností s veškerou přísností dbát na to, aby zaopatření oddílů, vyměřené panem maršálem, dostávaly tyto řádně a správně.

Toto se tedy tímto nejprísneji nařizuje ubytovatelům s dodatkem, že se mají zdržet všech svévolných a nepodložených stížností, protože tyto bych byl nucen nejen odmítnout, ale také v takových případech svévolné stěžovatele, kteří svým neskromným chováním budou chtít mařit pravidla francouzských orgánů na ochranu jejich občanů nebo s ohledem na své skromné zájmy je vyvracet, se spravedlivým ohledem na dobro celku vést k přiměřenému zodpovídání a trestu.⁴

Kulky a mince z prostoru ležení francouzského vojska. Ztracené knoflíky z uniforem nalezené na stejném místě potvrzují, že zde byli přítomni vojáci 48. a 108. pluku řadové pěchoty generála Louise Frianta. (archiv autora)

4 Ibid. f. 221.

Dne 22. července oznámil správce statku Schwarz kapitule, že v Podolí ubytovaný generál Louis Friant nařídil zabavit uskladněné seno a oves a že podobný osud potkal i dvůr ve Velešovicích, kde se stejných zásob zmocnil tam ubytovaný 12. pluk dragounů. Závěrem listu pak správce požádal o radu, jak v těchto případech postupovat. Kanovníci se opět rozhodli pro konzultaci na prezidiu gubernia. Přílohu odeslaného dopisu tvořil list Josefa Schwarze:

„Podolský hospodářský úřad sděluje dle přílohy, že francouzský divizní generál Friant zabavil panskou zásobu sena a postavenými strážemi brání panským úředníkům obstarat krmivo pro jejich dobytek. Protože toto chování pana divizního generála nejen citelně poškozuje podepsanou kapitolu jakožto podolskou vrchnost, ale zbavuje ji také možnosti, aby, pokud zemské presidium vypíše nové dodávky sena pro francouzskou armádu, mohla těmto nařízením vyhovět, přimělo nás to oznámit vám tuto okolnost a prosíme Vás o milostivou odpověď.“⁵

Ještě tentýž den dostala kapitula od Josefa Schwarze další, neméně naléhavý dopis. Správce v něm informoval, že na základě vyhlášky o povinných dodávkách francouzským jednotkám požadují vojáci celkem sedm centů krup, hrachu, čočky a fazolí, které však na statku nejsou. Jeho žádost o povolení nákupu těchto naturálií v Brně byla kanovníky schválena. Závěr dopisu se vztahoval k situaci v prostoru, v němž se nacházelo ležení 48. pěšího pluku:

„Tábor zde již stojí, a proto byly právě dnes všechny plodiny na výšině proti Brnu nad panským rybníkem proti Bedřichovicím posekány kosami. Až dosud byla panská pole chráněna, ale obsah panského rybníka se těžko zachová, protože je určen pro napájení koní. Z letos založené louky nebude možno sklízet žádnou otavu, protože se tu pase francouzský dobytek na porážku a značně ho poškozuje, takže nelze doufat, že se tyto louky zachovají. Proto se rozhodlo pokračovat tam v pasení panského dobytka tak dlouho, jak to bude možné.“⁶

Počátkem srpna řešil správce podolského statku problémy s uskladněním obilovin. Na jedné straně se snažil zabezpečit chod svěřeného hospodářství a na

Divizní generál Louis Friant, comte de l'Empire. (1758–1829). (dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Louis_Friant#/media/File:G%C3%A9n%C3%A9ral_Louis_Friant_\(2\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Louis_Friant#/media/File:G%C3%A9n%C3%A9ral_Louis_Friant_(2).jpg))

straně druhé plnit stanovenou povinnost odvodu francouzskému vojsku. Vzhledem k tomu, že období sklizně provázelo deštivé počasí, chtěl úrodu dostat co nejdříve pod střechy panských sýpek. Obilí bylo třeba rychle uložit také proto, že místní obyvatelé inspirováni beztrestností francouzských jednotek beroucích si bez jakýchkoliv zábran vše potřebné začali k panskému majetku přistupovat stejným způsobem. Schwarzův záměr však kolidoval se záměrem tzv. c. k. zaopatřovacího skladu zřízeného v Podolí. Ten totiž z nedostatku vlastních kapacit usiloval o umístění sena do panské stodoly, kterou chtěl správce z výše uvedených důvodů přestavět na sýpku. Josef Schwarz si v této věci kapitule postěžoval, že v době jeho nepřítomnosti se do Podolí dostavila komise c. k. zemského prezidia, která prověřovala, zdali se statek bez panských stodol může obejít. Jak celá věc dopadla, nelze ze zatím dostupných archivních pramenů zjistit.

Ve stejné době vstoupily do běžných starostí při řízení kapitulního statku okolnosti zasahující oblast celého brněnského kraje. Jednalo se o vymáhání požadované kontribuce, tj. poplatku uplatňovaného vítěznou francouzskou armádou. Částka požadovaná francouzským císařem na uhrazení žoldu pro 3. armádní sbor maršála Louise Davouta se zdála být vyšší než reálné možnosti kraje. Prezidium moravskoslezského gubernia proto svolalo shromáždění části moravských stavů, aby společně s nimi nalezlo řešení bezvýchodné situace. O výsledku tohoto složitého jednání informoval kapitolu sv. Petra dne 5. srpna 1809 obšírným listem gubernátor Prokop Lažanský:

„Důstojná královská kapitulo!

Na rozkaz Jeho veličenstva francouzského císaře, byla brněnskému kraji uložena válečná kontribuce 7,490.000 zl., z toho má být dle dalšího císařského nařízení 749.000 zl. určeno na uhrazení žoldu, jenž má požadovat v kraji ubytovaný 3. armádní sbor.

Shromáždění v Brně se nalézajících moravských stavů, k nimž se obracely francouzské orgány, považovalo za svou povinnost zjevně nesehnatelnou sumu snížit a nařídilo neprodleně deputaci ze svého středu do Vídně, aby na přímých setkáních s francouzským císařem alespoň částečně snížilo jim přikázanou povinnost, aby také vůbec barvitým líčením smutné situace brněnského a znojemského kraje soustředilo pozornost vyšších francouzských orgánů na úplný rozvrat blahobytu v této části Moravy, aby vzyaly v úvahu pravidla ušetření, která by v tomto okamžiku byla přiměřená zvláštností okolností.

Na výsledek této mise se musí ještě čekat, protože páni vyslanci na audienci u francouzského císaře stále ještě čekají. Mezitím byl udělen výslovný rozkaz tohoto monarchie vyplatit neprodleně jeho oddílům žold za červen a červenec. Toto nařízení opravňuje veškeré francouzské orgány pověřené vymáháním kontribuce na žold, aby s největší přísností naléhaly na uhrazení první splátky daně a nehledět na žádné námitky, jež by mohly mít vztah k poshovění, nebo získání času v této záležitosti. Nejzřetelnější prohlášení v tomto ohledu vydal pan intendant v brněnském kraji a maršál vévoda z Auerstädtu Louis Davout, velitel 3. armádního sboru, zde shromážděným stavům. Každé odvolání na dosud nerozhodnuté jednání ve Vídni bylo neúčinné

5 Ibid. f. 161, 162.

6 Ibid. f. 159, 160.

a bylo vyvráceno zcela pravděpodobnou poznámkou, že tato jednání mohou vést nanejvýše ke snížení, v žádném případě, ale ne k odpuštění celé kontribuce a vůbec už ne k nezaplacení žoldu pro 3. armádní sbor ve výši 749.000 zl.

Neodvolatelný rozkaz tedy zněl shromáždit do 48 hodin tuto již dlouho splatnou sumu a stavům bylo oznámeno, že mají na svou zodpovědnost a bez nějakého ztracení času vytvořit rozdělení sumy na poplatníky a dle prohlášení francouzských orgánů by tuto záležitost tak velmi v zájmu armády, mohly silně podpořit válečné donucovací prostředky, pokud by zde byl odpor či váhání.

Stavové s klidem přehlédli podstatu tohoto rozkazu a celá jejich snaha směřovala k tomu, při této záležitosti, tak velmi důležité pro jejich spoluobčany spojit rezignaci a umírnění, nutné ve vztahu k francouzským orgánům s pevným trvalým přesvědčením své povinnosti, jež odpovídá jejich funkci zástupců této země a důvěře spolustavů.

S nejvyšší přísností nařízené rozdělení sumy 749.000 zl. na poplatníky se zdálo tomuto shromáždění aktem vystavujícím je nebezpečí poškodit spravedlnost svých spoluobčanů. Nejednalo se tu o zdanění, jež by se dalo uhradit postupně z výnosu obíhajícího kapitálu, šlo o to z masy existující hotovosti získat tu okamžitě potřebnou sumu, jež by zcela odpovídala daňovým požadavkům. Tato nutná povinnost se nevztahuje na kmenové jmění, ale vyloženě na hotovosti soukromníků.

Tento stav věcí ovšem vedl ke zneklidňujícímu výsledku, že se vůbec nedá najít měřítko rozdělení na celkově stejně neznámé hotovosti a tedy nelze vytvořit v tomto ohledu nějaké spravedlivé stanovení individuálních povinností. Bylo velmi povážlivé přidělit jednotlivým poplatníkům obnosy, neboť jsou k dispozici jen nejasné údaje o jejich platebních možnostech a nebylo by vhodné určovat jednotlivcům násilím povinnost dle těchto nespolehlivých údajů.

Stavové jsou přesvědčeni, že takové jednání by neodpovídalo té důstojnosti, jež již udržování počítají mezi své nejpříjemnější povinnosti. Vysvětlili proto francouzským úřadům velmi zřetelně, že nedokážou sestavit rozdělení daně spolehlivě. Tato námitka neměla ovšem jiný následek, než opakovaný nejpřísnější rozkaz maršála vévody z Auerstädtu rozdělit nejméně 500.000 zl. pod hrozbou nejpřísnějšího trestu, přičemž tu nebylo žádné určité měřítko určení výše příspěvku dle platebních možností poplatníků.

Přes toto prohlášení rozhodli se stavové, aby se vyhnuli trestu, jenž by měl tak smutné následky. 150.000 zl. bylo získáno dobrovolnými příspěvky obyvatel Brna, jejichž slavná, ale všechny síly vyčerpávající námaha zaslouží velkou vděčnost vlády a spoluobčanů, avšak při vši jejich ochotě jsme ještě daleko za výše uvedeným cílem a podstatná část této sumy musí připadnout na venkov.

Vrchnosti tohoto kraje, jež na ochranu a na podporu nyní, tak sklíčeného rolníka svým ušlechtilým smýšlením jsou majitelé statků, od nichž se očekává nejrozhodnější účast, nejmocnější pomoc v této záležitosti velmi důležité pro obecné dobro. Bezpochyby bude jejich velkorysá ochota zbavit stavy smutné nutnosti navrhnout rozdělení zbývajících 350.000 zl. čemuž se snaží s veškerou možnou námahou zabránit, ale to je možné jen krátkou dobu, protože se důstojná královská kapitula naléhavě žádá, aby

se hned po obdržení tohoto přípisu laskavě vyjádřila, zda a kolik vzhledem k velikosti svého majetku v kraji může poskytnout na uhrazení této neodkladné zálohy a jak ji předá stavům oproti pojišťovacím listům splatným 6 měsíců po uzavření míru. Trojnásobek roční dominikální daně by měl stačit.

Odpověď je třeba doručit do 12. tohoto měsíce. Pokud nedojde, budou muset výši sumy určit stavové. Se započítím dosud poskytnutých půjček nastala by svévole, jíž se chtějí vyhnouti. Stavové proto doufají v ušlechtilost svých spolustavů.⁷

Kapitula v následné odpovědi vypočítala škody, které na svém majetku utrpěla za několik posledních let, a prohlásila, že je i přes popsané potíže ochotna poskytnout 2 000 zlatých. Připravenost kapituly podílet se na kontribucích dokládá i o pět dnů později vydaný dokument potvrzující půjčku poskytnutou kapitule za tímto účelem: „...potvrzení na 3.000 zlatých v bankocetlích, které zapůjčila paní Anna Münzer, rozená Riedová, brněnské kapitule za současného tlaku doby, k uhrazení francouzské kontribuce na 5% úrok s ½ roční výpovědní lhůtou, kterýžto obnos kapitula nejen slibuje (za současné i budoucí členy) po předchozím vypovězení splatit z kapitulního jmění, ale i slibuje na požádání vystavit řádný dlužní úpis.“⁸

Dění na kapitulním statku probíhalo dále ve stejných kolejích. Dodávky Francouzům získaly na pravidelnosti a byly nyní vypisovány v desetidenních intervalech. Správce Schwarz tudíž kapitule sdělil, že již nepovažuje za nutné tuto skutečnost kanovníkům dále oznamovat. Obsah jeho listů však začaly plnit informace o neochotě plukovníka Louise Frianta vystavovat potvrzení na rekvírovaný proviant a absenci odpovědi zemského prezidia, které správce o tomto problému opakovaně informoval. Další problémy nastaly i na podolském katastru. Louky na Obůrce zčásti vypásli francouzští koně, zbytek vojáci posekali a trávu odvezli do tábora. Travnatý povrch na nově založené louce byl odkopán a drny použity na zbudování polních kamen. Následný protest byl bezvýsledný, správcova stížnost nebyla ani vyslechnuta.

Kapitula dostávala neradostné zprávy nejen z Podolí, ale také z prezidia moravskoslezského gubernia v Brně. Jedna z nich se týkala zaplacení daně, kterou pod hrozbou vojenské exekuce nařídil francouzský intendant. Hrabě Prokop Lažanský svým listem oznamoval, „že částky rozepsané na panství a duchovenstvo vašeho okresu od francouzského intendanta bude přijímat mnou ustanovená stavovská komise, jež má nařízeno vydávat o přijatých částkách pouze potvrzenky. Zaplatit se musí do 24 hodin.“⁹ Kapitula zřejmě nebyla schopna stanovenou částku v požadovaném termínu uhradit.

O následcích tohoto prodlení se dozvěděla z dopisu odeslaného 9. září z podolského zámku: „...dnes v poledne dorazila ke mně exekuce 17 granátníků a jednoho velitele pro nezaplacenou kontribuci 16.916 zlatých 48 krejcarů. Můj byt je

7 Ibid. f. 170–174.

8 Ibid. f. 175.

9 Ibid. f. 184, 185.

obsazen 5 důstojníky a čtyřmi sluhy a byt sládka také jedním důstojníkem, následkem čehož mi nezbylo nic jiného než je umístit do bytu šafáře. Mužstvo je nanejvýše neskromné a jejich požadavky nelze plnit. Kromě zaopatření dostává každý muž denně 2 zlaté. Považuji za svou povinnost podat důstojné kapitule zprávu a poprosit o příkazy jak se chovat, protože jsem přijal na pomoc k zaopatření tohoto značného množství mužstva zdejší ženu a nutnou zeleninu jsem musel odebrat u zdejších židů.“¹⁰

Kanovníci však již měli informaci o možném odvolání exekuce, a tak jen správci doporučili, aby podle svých možností mužstvo uspokojil a jeho stažení „kapitule skrze posla okamžitě oznámil“.¹¹ To se skutečně o dva dny později stalo, což správce potvrdil, ale současně oznámil, že „přišla druhá exekuce kvůli nedodání koní“.¹²

Dne 19. září hrabě Lažanský opětovně naléhal na zaplacení požadované daně: „...protože mnohá panství brněnského kraje dosud neodevzdala nic nebo jen malou část 8leté kontribuce nařízené francouzským intendantem, upomíná se znovu hospodářský úřad o zaplacení této daně, aby se tím vyhnul dalším prostředkům nátlaku od francouzských orgánů.“¹³ Kapitula, která ze stanovené částky již určitý díl uhradila, si tentokrát dala na čas a zabývala se obsahem listu celý týden. Nakonec se kanovníci rozhodli vyčkat, jak se zachovají ostatní panství. Přesto však prokurátor dostal za úkol, aby se mezitím postaral o případné vyřízení další půjčky.

Poté, co v říjnu 1809 francouzská armáda odešla, život v kraji se postupně vracel do starých kolejí. Nejinak tomu bylo i na statku svatého Petra. Pro jeho správce Josefa Schwarze nastal čas zahájit obnovu rozvráceného hospodářství. Prvním krokem v tomto směru bylo vypracování bilance škod, kterou 23. listopadu 1809 předložil petrovským kanovníkům. Jeho zpráva byla strukturována do sedmi částí. V prvních třech bylo podchyceno všechno, co bylo odevzdáno francouzské armádě, tj. naturálie odváděné vždy po deseti dnech, náklady na dvě provedené exekuce a nakonec vyplacené válečné daně – ty byly dále členěny na rustikální (tj. z půdy za úplatu propůjčené poddaným) a dominikální (tj. z půdy v přímém držení vrchnosti). Celková částka činila 2 701 zlatých 19 krejcarů.

V následujících částech dokumentu správce informoval také o značném poškození dopravních prostředků, z nichž například polokrytá koleska byla zcela zničena. Dále doložil dodávky piva pro sluhy a osobní stráž generálů, které činily 5 sudů, 3 vědra a 3 ½ mázu. Škody na budovách představovala především vytlučená okna – 6 na zámku, 22 ve dvoře a kravině a 8 v bytě hejtmana. Poslední bod se týkal pronajaté palírny: „...konečně v panském židovském domě je již dosti opotřebovaný dobytčí hrant tak zničen, že na jeho místo se musí vsadit nový, protože jinak nemůže

žid provádět zimní výkrm. Tento hrant by se dal zhotovit z vlastní zásoby dřeva a tesař ho zhotoví za 3 dny. S ohledem na bezprostřední nutnost prosím o milostivé povolení také k tomuto.“¹⁴

Kapitula předloženou zprávu přijala a doporučená řešení akceptovala, jen ke žlabu pro krmení dobytka poznamenala, že „navržená oprava hrantu v palírně se sice pro tentokrát povoluje, ale ne do budoucna, protože nájemce má ve smlouvě povinnost udržovat náradí tak, jak je převzal a při odchodu je opět předat“.¹⁵

V Brně na Velkém náměstí (nyní nám. Svobody) č. 103 stával v místě vjezdu do dnešní Rašínovy ulice barokní palác patřící rodu Belcrediů. V době napoleonských válek to bylo významné středisko společenského života a osvícenský salon. Po svém příchodu do města v roce 1809 se tu ubytoval divizní generál Louis Friant a čtyři další důstojníci se služebnictvem. Když se generál i se svým doprovodem později přesunul do Podolí, nechal si tam od hraběte Antona Belcrediho na jeho náklady zasílat dodávky potravin. Téměř po roce se Anton Belcredi rozhodl dát věci do pořádku. Dne 22. května 1810 se obrátil na kapitulu s následujícím požadavkem:

„Důstojná královská dómská kapitulo!

Ve dnech 13.–19. července roku 1809 byl francouzský divizní generál hrabě Friant ubytován zde v mém domě se svými 2 adjunty, sekretářem a 14 sluhy a zaopatřen dle svého stavu. Náklady na to činily 1.179 zl. 44 kr. Dne 19. července večer odjeli tito všichni do Podolí, a protože tam chybělo zaopatření, nařídil, aby se mu zaopatření dodávalo dále odtud do Podolí. Pročez jsem dostal do svého domu důstojníka a stráž,

Antonio hrabě Belcredi (1744–1812).
(archiv rodiny Belcredi)

Palác Belcredi v Brně.
(Moravská zemská knihovna)

¹⁰ Ibid. f. 192, 193.

¹¹ Ibid. f. 193.

¹² Ibid. f. 194.

¹³ Ibid. f. 196.

¹⁴ Ibid. f. 208–217.

¹⁵ Ibid. f. 209.

aby mohli předepsané věci brát. Můj úředník, poslaný sem už v prvních dnech těchto událostí z Jimramova, aby se staral o zaopatření ubytovaných Francouzů, to oznámil hned zemskému prezidiu a požádal, aby se našla pomoc a toto břemeno mohlo přejít na podolské panství, ale za tehdejších okolností se okamžitá pomoc nedala čekat. Snažil se také velmi umožnit zplnomocněncům kapituly, jako majitelům Podolí, aby mohli tohoto nepřátelského generála se služebnictvem zaopatřit v Podolí sami, ale nebylo to možné a pan divizní generál bral dále zaopatření z mého domu v Brně od 20. do 25. července, kdy začala platit nařízení, že francouzští důstojníci budou dostávat naturální zaopatření. [...] Od 20. do 24. července činily tedy tyto náklady dle přiložené specifikace 434 zl. 31 kr., které je podepsaný oprávněn vymáhat od panství Podolí, protože už od 20. července byl generál Friant ubytován na tamním zámku a nepřátelští důstojníci měli dostávat zaopatření tam. Podepsaný tedy utrpěl škodu a podolský statek je mu ji povinen nahradit.

Věřím zcela v loajalitu kapituly, že mi tuto svou neoprávněnou výhodu nahradí, protože živit nepřátelského generála měla ona. Pro mne jako jednotlivce by tento výdaj byl mnohem bolestnější, než když se výdaje rozdělí na jednotlivé kanovníky. Jsem zcela přesvědčen o vznešeném smýšlení kanovníků a očekávám brzké uhrazení zmíněné částky.¹⁶

Kapitula však, stejně jako Anton Belcredi, prožívala těžké období. Proto její odpověď, byť nepostrádala zdvořilost, nemohla být vstřícná:

„Vysoce urozený hrabě,

na Váš ctěný přípis, dle kterého žádáte od podepsané kapituly náhradu nákladů ve výši 434 zl. 31 kr. za různé potraviny dodané francouzskému generálovi Friantovi, pokládáme si za čest odpovědět, že nejsme povinni tuto pohledávku zaplatit. Kdyby byl generál Friant věřil, že je oprávněn požadovat zaopatření od nás, zcela nepochybně by je vši mocí silnějšího vymohl na našich statcích sám. Na tomto základě se spíše domníváme, že si podržel bydlení ve Vašem brněnském domě, ponechal tam část své družiny, dokonce postavil před dům stráž, protože jej považoval za své pravé ubytování, ze kterého si jen s větší částí své družiny vyjel do Podolí.

Toto jeho jednání mělo pro Vás tu výhodu, že poté co odešel, nemusel jste hned přijmout jiného generála (jak se to všude dělo), ale až do úplného stažení nepřátelské armády jste byl od dalšího ubytování osvobozen, čímž jste byl za těchto pár dní mnohokrát odškodněn. Je příliš dobře známo, než aby to potřebovalo dokazovat, že tato kapitula po celou dobu nepřátelského pobytu měla jak na svých brněnských domech, tak na svých statcích bezpočet ubytovaných a musela nést ty nejvyšší náklady.

I to, že si důstojníci museli hradit stravu sami, nepřineslo příliš ulehčení, protože každý hospodář, kterého se to týkalo, poznal, jak málo byla tato povinnost uznávána a sledována. Když se ještě k těmto těžkým břemenům přidají ony neslýchané a nemírné požadavky obrovských kontribucí, rekvizicí a dodávek, které musel snést každý majitel statku, který měl tu smůlu, že byl na linii obsazené nepřitelem, je zcela jasné,

že tímto vším se kapitula dostala do obrovského finančního rozvratu, ze kterého se dlouho nezotaví a který by se uspokojováním cizích požadavků ještě zvětšil.

Je sice pravda, že výdaje rozdělené na několik dílů nejsou tak hrozné, ale stejně jisté je, že i příjmy jsou tímto dělením menší. Za těchto okolností lituje kapitula, že nemůže Vašemu požadavku vyhovět a ujišťuje Vás o tom, že si Vás váží.¹⁷

Jak vidno z tohoto dozvuku francouzské okupace, Podolí i kapitula se ze ztrát, které na jejich majetku způsobila Napoleonova vojska, vzpamatovávaly ještě dlouhý čas. Citace z dobové korespondence dobře ilustrují, jak vysokou ekonomickou zátěž hostitelé francouzského vojska nesli a jak svízelné bylo spravování statku ve válečných časech. Ostatně záměrem autora tohoto textu bylo právě zpřístupnit z větší části dosud nepublikované a do češtiny nepřeložené dokumenty z fondu kapituly sv. Petra a jejich prostřednictvím přiblížit dobovou realitu.

PRAMENY A LITERATURA

Moravský zemský archiv v Brně:
Fond E 105 kart. 185, inv. č. 564.

BĚLINA, Pavel, HLAVAČKA, Milan a TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země koruny České*, sv. XI. a. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-347-8.

KROUPA, Jiří. *Dějiny Brna*. 7, Uměleckohistorické památky, historické jádro. Brno: Statutární město Brno, 2015. ISBN 978-80-86736-46-4.

OBENAUŠOVÁ, Hana. *Francouzská okupace Moravy v roce 1809*. Brno, 1984. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Fakulta filozofická.

OHÉRAL, Jan. Aufzeichnungen eines Brünner Bürgers, I. Die Franzosen in Brünn. str. 140 a n., In: d'ELVERT, Christian: *Beiträge zur Geschichte der königlichen Städte Mährens, insbesondere der k. Landeshauptstadt Brünn*, I. Band, Brno 1860.

SCHRAM, Wilhelm. *Brünner Chronik 1800–1850*, Druck und Verlag Fr. Karafiat, Brünn, 1885.

ŠUJAN, František a DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská*. II, Místopis Moravy. V Brně: Musejní spolek, 1902.

TENORA, Jan. *Statek sv. Petra v Brně. Vzájemné vztahy a hospodářské poměry vrchnosti a poddaných*. Brno: nákladem vlastním, 1937.

TRAUTENBERGER, Gustav. *Chronik der Landeshauptstadt Brünn*. Brno: V. Band, 1897, str. 6–19.

¹⁶ Ibid. f. 90.

¹⁷ Ibid. f. 94, 95.